

LIG: Liške maske so od decembra lani vpisane v register nesnovne kulturne dediščine

Ramašton, Ramauš in Bajarji so slovenski unikum

Pustni običaji in norčije, ki vsako leto kličejo pomlad, bodo letos zaradi epidemije koronavirusa zagotovo okrnjeni, kar pa nam seveda ne preprečuje, da njihovega etnološkega in kulturnega pomena ne bi boljše spoznali. Pod drobnogled smo tokrat vzeli Liške maske, ki izvirajo iz Lige na Kanalskem Kolovratu in spadajo med tradicionalne pustne maske na Slovenskem. Za nameček so od lanskega decembra vpisane v register nesnovne kulturne dediščine na ministrstvu za kulturo.

Liški pust je pustna šega na območju Kanalskega Kolovrata z značilnimi pustnimi liki, imenovanimi Liški pustje ali maškaroni. Njihova glavna posebnost so obrazna na ličja (obličja), ki jih od leta 1947 izdelujejo iz točlene aluminijaste pločevine, pred prvo svetovno vojno pa so jih tolkli iz bakra. Priprave na pustni obhod se začnejo mesec dni pred pustno nedeljo, ko se člani Etnološkega društva Liški pustje v večernih urah srečujejo v društvenem prostoru ter popravljajo ali na novo izdelujejo pustne obleke in naličja. Osrednji pustni dogodek je na pustno nedeljo - 'debelnica', ko se pustje sprehodijo po vaseh Markiči, Bajti, Ukanje, Britof, Strmec, Lovišče in Melinki ter obiščejo posamezne domačije. V pustne like se oblečejo večinoma mlajši moški.

Glavni je Ramašton, tu pa so še 'ta lepi' in 'ta grdi'

Osrednji maski skupine sta 'ta lep' in 'ta lepa' - pustna ženina in nevesta, ki prva vstopita v hišo, pozdravita gospo-

Rmauš

darja in gospodarico ter zaplešeta. V skupini 'ta lepih' sta dva para mlado-poročencev, ki se jim med plesom pridružita še 'žandar', ta skrbi za red, in zdravnik, ki skrbi za zdravje. Ko 'ta lepi' zapustijo prostor, vstopijo 'ta grdi'. Del skupine 'ta grdih' sestavljajo maske, ki imajo na glavi kožo iz bele ali črne ovce in rogova. Po celotni obleki imajo našite pisane trakove - 'tunje', v rokah pa držijo lesene klešče. Ob tršču zvoncev tekačo, skačejo, lovijo mladino in uganjajo norčije. Skupino 'ta grdih' sestavljajo še tri 'pustice' oziroma stare ženske. Ena drži metlo, s katero po hiši pometla vse slabo, druga ima v rokah dojenčka, za katerega mlo prosi mleka, tretja ima vrečo, v katero zbira orehe. Drugi pustni darovi, ki jih pobira našemljena oseba, so jajca, klobase in špeh. Z njimi hodijo še Režjan (krošnjo ima obloženo s staro posodo in orodjem), vaški posebnež Dajdam (oživi le v pustnem času, zato mu zrastejo ušesa in nos), opica (nagajiva žival), hudci (z vilami išče plen) in ženska, ki nosi moža v košu. Sprehod po vaseh spremlja harmonikar.

Posebnost vseh liških pustov so iz izročila 19. stoletja rekonstruirani liki, ki so značilni tudi za območje Kambreškega. Spremlja ga več Ramaušev, ki se med seboj razlikujejo po živalskih kožuhih, v rokah pa nosijo različne 'toukine' (40 centimetrov dolge palice, na katerih so pritrjene vreče s pepelom), smrdeče trakove in na vrhovi pritrjene kostanjeve ježice. V skupini so še trije Bajarji - pušpanov bajar, petelinji bajar in šunični bajar. V rokah držijo vile oziroma 'vilč', s katerim ženskam izmerijo glavo in vrat. Lik 'Brajca' ima naličje v obliki ptice in na hrbtu nosi koš. Na območju Kolovrata, Liškega in Kambreškega so bili pustni obhodi znani že pred prvo svetovno vojno, v času fašizma pa so bili prepovedani. Domačini so jih vnovič obudili leta 1947. Pod vodstvom izdelovalca mask Branka Žnidarčiča so krajani leta 1991 ustanovili Etnološko društvo Liški pustje, ki so minila leta liške maske predstavljali tudi po drugih pustnih karnevalih po Sloveniji in tujini.

Na območju Kolovrata, Liškega in Kambreškega so bili pustni obhodi znani že pred prvo svetovno vojno, v času fašizma pa so bili prepovedani. Domačini so jih vnovič obudili leta 1947.

Varovanje in razvijanje pustne tradicije, ko Liški pustje obiščejo družine na Kanalskem Kolovratu, si za člane Etnološkega društva Liški pustje in vaščane izredno pomembna.

Posebnost vseh liških pustov so iz izročila 19. stoletja rekonstruirani liki, ki so značilni tudi za območje Kambreškega.

Pust na Kambreškem je raziskoval tudi Pavel Medvešček

Glede na najdene bakrene maske in raziskave Pavla Medveščka, ki je pust na Kambreškem raziskoval v 50. in 60. letih 20. stoletja, je Branko Žnidarčič s krajani rekonstruiral maske Ramaštona in druge like, ki so se skupini pridružili ob koncu 20. stoletja. Kot je znano, je Žnidarčič v osemdesetih letih po spominu iz mladosti in s pomočjo ohranjene izvorne maske, ki jo je pobral iz smeti, izdelal prve liške maske. Sprva je naredil samo osem mask, kaj kmalu pa se je začel zavedati, da te maske niso samo maske, ampak del tradicije teh krajev in tako sta izdelava in uprizarjanje liškega pusta postala njegova strast. Danes v svoji hiši hrani več kot 200 različnih mask, v kletnih prostorih hiše pa sta delavnica in manjši muzej, posvečen Liškim pustom. Kot priznanje za svoje delo je Žnidarčič leta 1986 prejel Murkovo listino. Sicer pa Branko Žnidarčič svoje znanje izdelave kovinskih naličij prenaša na mlajše člane društva in osnovnošolce.

In kaj so v utemeljivi vpisa Liških mask v register nesnovne kulturne dediščine še zapisali na ministrstvu za kulturo? "Varovanje in razvijanje pustne tradicije, ko Liški pustje obiščejo družine na Kanalskem Kolovratu, sta za člane Etnološkega društva Liški pustje in krajane vasi izredno pomembna. S pustovanjem se ohranjata lokalna značilnost in kulturni simbol, ki pripomora k utrjevanju lokalne identitete in kulturnih posebnosti. Vasi Kanalskega Kolovrata se sicer počasi praznijo, vendar v času pusta oživijo, saj krajani z veseljem pričakujejo tradicionalne maškaroni. Vasi obiščejo tudi drugi obiskovalci iz Slovenije in bližnje Italije, to pa prispeva k prepoznavnosti in spodbuja turistični razvoj krajev. Člani se zelo trudijo, da bi se tradicija ročne izdelave kovinskih naličij prenesla na mlajše rodove, zato po šolah izvajajo etnološke delavnice. Pred vsakim pustom tudi odgovorno popravijo ali na novo sklepajo maske in sešijejo kostume. Pri tem si med seboj pomagajo, s tem pa se krepi skupnost in solidarnost."

KATJA ŽELJAN
Foto: arhiv PN